

EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN
JÄRJESTÖVERKOSTO

31.1.2025

Diaarinumero: VN/1463/2025

Lausunto selvityksestä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista

Ehkäisevän päihdetyön järjestöverkosto (EPT-verkosto) kiittää mahdollisuudesta lausua selvityksestä sosiaali- ja terveysalan avustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista. Verkosto puoltaa sitä, että avustustoimintaa kehitetään laskeva avustustaso huomioon ottaen, mutta samalla verkosto esittää huolensa siitä, ettei sen erityisalaa ole selvityksessä otettu riittävällä tavalla huomioon. Lisäksi verkosto kritisoi selvityksen kahta avustustoiminnan uudistamisen mallia ja ehdottaa kolmatta mallia (C) eteenpäin kehitettäväksi yhdessä järjestökentän kanssa.

EPT-verkostossa on 62 järjestöä, jotka haluavat ehkäistä ja vähentää päihdehaittoja. Verkostossa on yleishyödyllisiä järjestöjä, palveluntuottajia ja potilasjärjestöjä, joista jokainen tuo verkostoon edustamansa kohde- ja asiakasryhmän äänen ja oman asiantuntijuutensa.

1. Avustustoiminnan uudistamisen mallit

Raportissa ehdotetaan avustustoiminnan uudistamista kahdella vaihtoehtoisella mallilla.

A - Tasapainoista tulevaisuutta rakentamassa

B - Muutokseen sopeuttaminen

EPT-verkosto ei kannata kumpaakaan mallia uudistuksen ensisijaiseksi lähtökohdaksi. Verkosto ehdottaa sen sijaan vaihtoehtoa C, kuten sosiaali- ja terveysministeriön avustusasioiden neuvottelukunta on omassa lausunnossaan linjannut.

Perustelut:

EPT-verkosto katsoo, ettei vaihtoehtojen A ja B välillä ole mielekästä tehdä vertailua, sillä mallit on käsitelty selvityksessä eri tavoin ja laajuuksin. Malli A on laaja ja yksityiskohtainen, mutta sen rinnalla mallia B on kuvailtu vain lyhyesti.

Kumpikaan malleista ei ota huomioon aikaa ennen mallien käyttöönottoa. Vuosille 2026–2027 ei ole vielä annettu avustuslinjauksia eikä avustustasoa ole määritelty. Tiedossa on, että taso on laskeva, mutta tähän selvitys ei ota kantaa.

Sosiaali- ja terveysministeriön avustusasioiden neuvottelukunta on omassa lausunnossaan muotoillut mallin C, joka tuo kahdesta ensimmäisestä mallista kehittämissuhteita. Myös verkosto näkee tällaisen mallin, jossa järjestöjen ääni ja asema on otettu paremmin huomioon ja jossa halutaan helpottaa hallintoa ja byrokratiaa, vartenotettavana mallina.

Malli A

Ensimmäisessä ehdotetussa mallissa valtaosa avustusmäärästä kohdentuisi viiden teema-alueen mukaisesti ja avustukset myönnettäisiin aina 5–6 vuodeksi.

Malli A:n heikkous on sen rakenne, joka muuttaisi järjestötoimintatapa ratkaisevasti. Rakenteen saavuttamiseksi vaadittaisiin kokonaan uusi järjestelmä, jossa rahoitus, järjestöjen toiminta, yhteistyö ja arviointi kokisivat laajoja uudistuksia. Uudistaminen vaatisi sekä teknisiä että inhimillisiä resursseja sekä uuden byrokratian tason. Ei ole arvioitavissa, toisiko uudistus varsinaisia säästöjä ainakaan lyhyellä aikavälillä, eikä selvitys ota tähän suoraan kantaa.

Mallissa A teemakohtainen avustusten jako ei ota huomioon sosiaali- ja terveysjärjestöjen kokonaisvaltaista työtä ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Sosiaaliset ongelmat ovat usein kompleksisia, eivätkä helposti kuulu yhden teeman alle. Ongelmat kuten asunnottomuus, lapsiperheköyhyys, päihdehaitat ja -riippuvuudet sekä yksinäisyys eivät ole käsiteltävissä yhden teeman alla. Sen sijaan siiloutuminen hankaloittaa ongelmien ratkaisua ja ihmisten auttamista. Molemmissa malleissa (A ja B) tavoitteena on vaikuttavuuden lisääminen. Mallissa A sitä haetaan teemaperustaisella, noin viiden vuoden työskentelyllä, jonka avulla vaikutuksia voitaisi helpommin arvioida. Monimutkaiset sosiaaliset ongelmat vaativat kuitenkin nopeampaa ja joustavampaa reagoitua sekä laajaa yhteistyötä yli sektorirajojen.

Malli A ei ota huomioon järjestöjen autonomista roolia, jossa järjestöt päättävät oman toimintansa suuntaamisesta. Järjestöt ovat omien kohderyhmiensä asiantuntijoita ja monella järjestöllä on sellaista osaamista, jota muualla ei ole. Teemaperustainen avustusjärjestelmä rajaisi järjestöjen mahdollisuuksia toimia omien kohderyhmiensä puolesta, lisäksi julkisen vallan ohjausta ja vähentäisi näin ollen autonomiaa. Pahimmillaan aikaan sidottu työskentely muuttaisi työn koko järjestötoimintaa kattavaksi hanketyöksi, joka viiden vuoden välein mullistaisi järjestötoimintaa ja sen henkilöstön sekä katkaisisi mahdolliset hyvin alkaneet työmallit- ja muodot sekä yhteistyön.

Malli B

Malli B jää ensimmäiseen vaihtoehtoon verrattuna tyngäksi, sillä sitä on käsitelty selvityksessä vain lyhyesti. Mallissa pyritään sopeuttamaan avustusten kokonaissummaa tekemällä vanhaan järjestelmään uudistuksia ja tarkennuksia. Mallissa suunnataan toimintaa yhteiskunnallisten muutosten mukaan, sekä tarkastellaan toiminnan tarvetta, tavoitteita ja tuloksellisuutta. Ehdotuksessa jää kuitenkin epäselväksi, miten ennakoiva, ehkäisevä ja korjaava toiminta sekä toisaalta valtakunnallinen, alueellinen ja paikallinen toiminta jatkossa asemoituisivat toisiinsa.

2. Avustusten kohdentaminen teemaperusteisesti

Selvityshenkilön raportissa esitetyssä Tasapainoinen tulevaisuus- avustusmallissa avustuksia kohdennettaisiin viidelle teema-alueelle:

1. lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen
2. ikääntyneiden toimintakyvyn tukeminen
3. mielenterveyden edistäminen
4. yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden vahvistaminen
5. väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy

Näkemykset kohdentamisesta viiden teeman mukaisesti:

EPT-verkoston asenne teemaperustaiseen avustusmalliin on voimakkaan kriittinen. Kuten yllä on todettu, teemaperustainen työ ei ota huomioon sosiaalisten ongelmien monimutkaisuutta, laajuutta ja sektoreita ylittävää ominaisuutta, eikä järjestely huomioi järjestökentän monimuotoisuutta ja autonomiaa. Rajaamalla teema-alueet tiukasti on vaarana, että järjestökentän toimijat alkavat tehdä asioita teemasta käsin, jolloin erikoistumisen tuottamat hyödyt jäävät toteutumatta.

Verkosto on huolissaan siitä, miten sen järjestöjen ydinosaaminen on selvityksessä otettu huomioon ja miten päihdeiden käytön ehkäisy nähdään osana ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.

Selvityksessä mielenterveyden edistäminen on oma teemansa mallissa A. Selvityksessä on nostettu esiin mielenterveyden edistämisen strategia ja esitelty sen viisi painopistettä. Päihde- ja riippuvuusstrategia on mainittu, mutta sen painopisteitä ei ole esitelty selvityksessä. Molemmat strategiat ovat kuitenkin yhtä sitovia, ja ne tulisi käsitellä yhteneväisesti.

Selvityksessä päihdehaitat asemoidaan mielenterveyden alaisuuteen. Tämä ei ole koko totuus, sillä vaikka päihderiippuvuus nähdään mielenterveyden ongelmana, ei kaikki päihdeiden käyttö ole riippuvuutta. Päihdehaittoja ovat esimerkiksi onnettomuudet ja tapaturmat, päihteisiin kytkeytyvä rikollisuus, turvattomuus, omaisille ja läheisille aiheutuneet haitat sekä päihdeiden käyttöön liittyvät muut liitännäisongelmat. Esimerkiksi päihdeiden käytön harkinnan tai kokeilu- ja satunnaiskäytön taustalla ei ole erityisiä mielenterveystekijöitä, mutta silti näissä vaiheissa olisi tärkeää tehdä ehkäisevää ja haittoja vähentävää päihdetyötä, jollaista moni päihdejärjestö on kehittänyt.

Samaan aikaan kun päihdeiden saatavuutta toivotaan poliittisesti lisättävän, ja niihin liittyvä kuolleisuus on kasvussa, ehkäisevän päihdetyön resursseja vähennetään esimerkiksi kunnissa ja alueilla. Päihdeiden käyttö aiheuttaa inhimillisen kärsimyksen lisäksi valtavat kulut yhteiskunnalle. Tiedetään, että pelkästään alkoholi aiheuttaa julkiselle terveydenhuollolle 1,1 miljardin kulut vuosittain ja että 89 000 alaikäistä asuu perheessä, jossa ainakin toisella vanhemmalla on tai on ollut päihdeongelma.

EPT-verkosto nostaa esiin myös sen, että selvityksessä on jätetty huomioimatta huume-kuolemat menetettyjen elinvuosien aiheuttajien listalta. Suomi on nuorten huume-kuolemien määrässä Euroopan kärkimaita, eikä huume-kuolemien poisjättämiselle ole tässä kokonaisuudessa perusteita. Selvityksessä ei ole myöskään mainittu rahapelihaittojen ehkäisyä eikä otettu kantaa nikotiini- ja tupakkatuotteiden käytön ehkäisyyn.

Mikäli teemaperustaista avustamisjärjestelmää aiotaan edistää, tulisi päihdeet huomioida laajemmin tai päihdetyön tulisi olla kokonaan oma teemansa.

Arvio teema-alueista. Asteikkona käytetään 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)

1. *lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen*
2. *ikäntyneiden toimintakyvyn tukeminen*
3. *mielenterveyden edistäminen*
4. *yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden vahvistaminen*
5. *väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy*

Vastaus: EPT-verkosto ei anna arviota, sillä se ei kannata mallia

3. Kannatatteko ehdotusta järjestöavustusten siirtämisestä hyvinvointialueilta STEA-avustuksiksi?

EPT-verkosto suhtautuu kriittisesti hyvinvointialueiden järjestöavustusten siirtämiseen STEA-avustuksiksi. Verkosto näkee paikallisten avustusten ja järjestöjen autonomian yhteyden, ja kokee, että alueelliset avustukset tukevat nopeaa ja joustavaa työtä sekä parantavat reaktiokykyä varsinkin paikallisiin ongelmiin. Lisäksi verkosto näkee tarkoituksenmukaisena, että hyvinvointialueet voivat avustustensa kautta kanavoida resursseja alueen erityisteemoihin ja kohdentaa kaikkia toimia, niin julkisia kuin kolmannen sektorin toimia, samaan suuntaan.

Verkosto huomauttaa, että laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä velvoittaa kunnat ja hyvinvointialueet tekemään yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa ehkäisevän työn toteuttamiseksi. Paikalliset avustusmallit ovat osa tätä lakisääteistä yhteistyötä ja mahdollistavat sen. Järjestöjen roolina ei ole toteuttaa hyvinvointialueiden lakisääteisiä tehtäviä, mutta moni alueellinen palvelupolku on rakennettu yhteistyössä paikallisten järjestöjen ja hyvinvointialueen kanssa. Tätä hyvää mallia ei tulisi muuttaa, vaan tukea ja monistaa paikallisesti hyviksi todettuja kokonaisuuksia.

4. Kappaleessa 4.1.1.6 selvityshenkilö on esittänyt tapoja, joilla teemoja olisi mahdollista työstää edelleen siten, että STEAlla on alkuvaiheessa merkittävä rooli. Miten mielestänne mahdolliset muut teemat tulisi määritellä?

-

5. Muita huomioita raportista

Lausuttava selvitys on muodoltaan laaja ja siinä on paljon sisältöä kehittämiseen. EPT-verkosto näkee selvityksessä useita kehityskelpoisia ehdotuksia, mutta huomaa myös virheellisiä käsityksiä.

Selvitys antaa ymmärtää, että päihdejärjestöt ovat monopolisoineet päihdeteeman, eivätkä muut järjestöt tästä syystä voi työskennellä teeman parissa. EPT-verkosto ei jaa tätä käsitystä, ja on tuonut sen myös esiin selvityshenkilön tapaamisessa 24.9.2024. Kokemus on osoittanut, että päihdeteemat eivät houkuttele alan ulkopuolisia järjestöjä tai toimijoita, ja että päihdejärjestöt kokevat usein olevansa yksin vaikuttamistyössä.

Samalla on todettava, että päihdejärjestöjen erityisosaaminen tulee huomioida, kun kehitetään järjestöjen välistä yhteistyötä avustustoiminnan kautta. Esimerkiksi kaikki mielenterveyden

edistäminen ei ole automaattisesti ehkäisevää päihdetyötä, vaan sitä varten tarvitaan erityisosaamista päihdeistä. Päihdetyössä tarvitaan osaamista mm. sosiaalityöstä, terveyden edistämisestä, kriminologiasta sekä kriisityöstä ja työtä tehdään kaiken ikäisten ihmisten kanssa. Lisäksi kohderyhminä on paljon erityisryhmiä kuten maahanmuuttajia, seksuaalivähemmistöjä ja vammaisryhmiä. Monipuolinen osaaminen sekä vahva vertaistoimijuus ja kokemusasiantuntijuus ovat päihdejärjestöjen erityisosaamista.

Avustuskokonaisuutta uudistettaessa kansalaisjärjestötoimintaan liittyvä vapaaehtoisuus on huomioitava. Usein vapaaehtoisina järjestötoimintaan osallistuvien motiivi kumpuaa erityisestä ilmiöstä, johon halutaan omalla työpanoksella vaikuttaa. Mikäli järjestötyö kanavoitaisiin yleisiin teema-alueisiin, on pelkona, että kiinnostus vapaaehtoistyöhön hiipuu. Mikäli halutaan säilyttää kansalaisten yhteys järjestöihin, tulisi järjestöjen autonomiaa ja toimintamahdollisuuksia tukea, ei kaventaa.

EPT-verkosto kannattaa useita selvityksen kehitysehdotuksia, jotka liittyvät konkreettiseen ja byrokratiaa vähentävään uudistamiseen. Tällaisia ovat rahoituspohjan vahvistaminen (lahjoitusten verovähennysoikeuden laajentaminen, varainhankinnan kulujen kattaminen yleisavustuksella, yhteistyön kehittäminen oppilaitosten kanssa ja eri rahoitusmuotojen synergian edistäminen) ja hallinnon keventäminen (avustusten kolmivuotisuus, avustusten saajien mahdollisuudet tehdä itsenäisiä muutoksia avustuksen sisällä, arvioinnin helpottaminen ja sen tekeminen vain joka toinen vuosi sekä erillisen tilintarkastusraportin euromääräisen rajan nostaminen 500 000 euroon). Yksinkertaistaminen ja keventäminen hallinnosta auttavat kohdentamaan resursseja tehokkaammin sinne, missä niillä on suurin tarve. Jatkossa yleisavustusten roolin tulisi olla vahvempi, jotta järjestöjen toimintaedellytykset täyttyvät. EPT-verkosto ei kannata mekaanista 25 prosentin rajaa yleisavustuksen määrässä suhteessa kohdennettuihin avustuksiin.

Ehkäisevän päihdetyön järjestöt jakavat huolen järjestöjen monimuotoisuudesta ja autonomiasta tulevaisuuden avustuskäytäntöjä kehitettäessä. Verkoston järjestöt ovat valmiita kehittämistyöhön ja verkosto onkin hyvä esimerkki toimivasta yhteistyöstä. Tulevaisuudessa päihdejärjestöjen erityisyys halutaan turvata ja samalla edelleen kehittää valmiutta ja notkeutta tarttua yhteiskunnassa ilmeneviin haasteisiin silloin, kun siihen on tarvetta.

Lisätiedot:

Annika Eloranta
Yksikön päällikkö
EPT-verkosto/EHYT ry

050-4110357

annika.eloranta@koordinaatio.fi